

"בפרי הארץ"

"פרשת ואתונן"

"ושנתם לבניך"

ריקאנטי: ושנתם לבניך ודברת בם וגו' [שם ז]. כבר הודעתך כמה גדול כח הדבור הן לטוב הן להיפך, ועקיצת שפתיו הווי מעשה ופועל למעלה, דוגמא לדבר אמרו רבותינו ז"ל [חגיגה יד, א] כל דיבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא נברא בו מלאך, וזהו שנאמר [תהלים לג, ו] וברוח פיו כל צבאם, ואם הדבור הוא ברחמים נבראים מלאכי רחמים, ולהיפך היפך, כך כשאדם עוסק בתורה נברא מלאך אחד ומליץ בעדו, זהו ותלמוד תורה כנגד כולם [פאה פ"א מ"א], ואם מנבל פיו נברא בסבתו מקטרג, זהו סוד [ויקרא יט, טז] לא תלך רכיל.

רבינו בחיי: ושנתם לבניך. שיהיו דברי תורה מחודדין בפוך, לשון חדוד הוא, כמו (משלי כה, יח) "וחץ שנון", והכוונה לומר: שאם ישאלך אדם דבר אמור לו מיד ואל תגמגם ודברת בם. שיהא עיקר דבורך בם, עשם עקר ואל תעשם טפל. בם, ולא בדברים אחרים, בם, ולא בתפלה, כך דרשו רז"ל. ובאור זה: כי דברי תורה בקול רם, לפי שהתורה צריכה קול שנתנה בקול, שנאמר: (שמות יט, טז) "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים", ולא בתפלה בקול אלא בלחש.

ובמסכת חולין (פט א): (תהלים נח, ב) "האמנם אלם צדק תדברון", מה אומנתו של אדם בעולם הזה, יעשה עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה כן, תלמוד לומר צדק תדברון. וכן אמר שלמה ע"ה: (משלי ג, כא) "אל ילזז מעיניך", כיון שאתה רואה שהן מדות שבהן נברא העולם, והשני: (משלי ד, כא) "אל יליזז", בא לומר אל יליזז אותם עסקים וטרדות, מעיניך, ולכך אמר: "שמרם בתוך לבבך".

ספורנו: ושנתם לבניך. תלמד אותם בשנון וחרפות מופתים שכליים. ודברת בם. כי בזאת ההתמדה תזכרם תמיד.

אלישיך: בשום לב אל מלת ושנתם לבניך, ולא אמר ולמדתם. יהיה הענין, כי בא ללמד דעת את כל חכם לב מלמד תורה לעמו ישראל, או חכמה ומוסר, יהיה זה כלל גדול בידם, כי הכנס דברי פיהם בלב שומעיהם כחצי גבור שנונים לשמור ולעשות בכל לב ובכל נפש, או לבלתי הכנס רק להשמעות אזנים ואחרי כן יהיו הדברים ההם רפויים בידם והולכים אחרי גומ. הנה בזה הדבר תלוי, הלא הוא, כי כל דבר ודבר כפי מוצאו אשר ממנו יצא, כן יהיה הלזכו ומנחתו אשר שם ינוח. והוא, כי אם יהיו הדברים היוצאים מפי המלמד תורה, או מוכיח במישור, מקרב לבו, כן מהלב נסעו ועד לב שומעיהם ילכו, כחצי גבור שנונים, ושם ינוחו לשמור ולעשות בכל מאמצי כח. אך אם אשר יוציאם לא יהיה מקרב לבו, כי אם פה אל פה ידבר, גם בלכתם לאזני שומעיהם בחוץ יעמודו, ופרי בל יעשון.

זה מאמרו יתברך בתורתו באמרו והיו כו'. לומר, הלא עליך מוטל ללמד לבניך תורה ואהבת ה' בכל לבב ובכל נפש ובכל מאד כאשר צוית עליך. אך דע איפה, כי למען יהיו דבריך שנונים ליכנס בלב בניך בעצם צריך תחלה תקבלם אתה על עצמך בלבבך ובשני יצריך בעצם. ואז בלמדך את בניך, יפלו הדברים ויכנסו עד קרב לבם כחצי גבור שנונים. וזהו והיו הדברים האלה על לבבך תחלה, (ז) ואחר כך ושנתם לבניך. כי יהיו כשנונים, לפלש נתיב מאזניהם עד תוך קרב לבם. ועל כן לא אמר ולמדתם לבניך.

העמק דבר: והיו הדברים האלה וגו'. כדתיניא בספרי וכי היאך אדם אהב להקב"ה, והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם, [זה הלשון מוכיח על חכמת הבריאה והטבע, וכמש"כ הרמב"ם הל' יסוה"ת פרק ב' סוה"ב ולפי הדברים האלה אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהי' פתח למבין לאהוב את השם כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והי' העולם עכ"ל, וכוון רבנו לזה הספרי, אבל כבר חלק רב האי גאון ז"ל ע"ז ואמר דאהבה אינו בא אלא מעסק התורה ולא מחכמת הטבע, ומפרש הספרי והיו הדברים האלה היינו עסק התורה דוקא מועיל להכיר את מי שאמר והיה העולם הוא חכמת הבריאה, ולאהוב אותו יתברך.

אבל כשאינו עוסק בתורה: אפילו לומד חכמת הבריאה אינו מוצא אהבה, וכל זה דומה למי שיודע שיש אדם שהוא גדול וראוי לאהבו אבל אינו מכירו, וא"כ אפילו רואה אותו אדם שהוא גדול וראוי לאהבו, מכ"מ אינו אוהבו כיון שאינו מכירו מי הוא, כך אין משיג אהבת ה' אלא ע"י שקידת התורה, שמתוך כך הוא מכיר את ה' שאמר והי' העולם, הוא חכמת הבריאה, אבל כל זמן שאינו עוסק בתורה דומה לאינו מכירו, ומש"ה אפילו לומד ויודע חכמת הבריאה אינו משיג אהבה, וא"כ הוא אזהרה על שקידת התורה שמביאה לידי אהבת ה'.

בעל הטורים: ובקומך. תגין על הק'. לומר כשיעמוד בבוקר יתפלל ק' ברכות (מנחות מג ב) וינצל מצ"ח קללות ועוד שתיים, גם כל חלי וכל מכה.

סג "מפרי הארץ"

הלכה

אורז זויים

א' האם מותר ליטול ידיים ממי הים ?

תשובה: ים התיכון אפשר רק בטבילה, ים כנרת אפשר גם בנטילה. {עיין סימן קנ"ח}

ב' מה מברכים כשטובל ידיו ?

תשובה: למ"ב כשטובל בים התיכון על טבילת ידיים, ובכנרת על נטילת ידיים לחזו"א בכל מקרה על נטילת ידיים {עיין סימן קנ"ח}

זושיץ בשיפוט

א' קרע כרטיס הגרלה לחברו אחר שהתקימה ההגרלה האם חייב לשלם ?

תשובה: דינו כשטר וחויבו מדד"ג ונראה שלאחר ההגרלה כיון שיש רוב שלא זכה נראה שאינו יכול להוציא. {עיין סימן שפ"ו}

ב' שכר צימר האם יכול לבטל קודם שהגיע ?

תשובה: כיון שבד"כ עושה לו נזק שהפסיד שוכרים אחרים אינו יכול לבטל. {עיין סימן שפ"ו}

אבן העזר

א' האם מותר להתיחד עם אם אמו ?

תשובה: על אף שאינה ערוה מותרת ביחוד. {עיין סימן כב}

ב' האם אחות שומרת ?

תשובה: נקראת שומרת ויש מחמירים בזה. {עיין סימן כב}

יורה דעה

א' השוכר בית בארץ ישראל ובחו"ל פחות מל" יום האם חייב במזוזה ?

תשובה: בא"י חייב בחו"ל פטור {עיין סימן רפ"ו}

ב' השוכר צימר בא"י האם חייב ?

תשובה: רבים מקילים שדינו כפונדק ופטור, ויר"ש יחמיר שישכור באופן שאפשר לסלקו ואז פטור {עיין סימן רפ"ו}

"שמע ישראל יהוה אלוהינו יהוה אחד"

כלי יקר: במילת שמע העי"ן גדולה ובמילת אחד הדל"ת גדולה, רמז למה שאמרו במדרש (תוס' חגיגה ג ב ד"ה מי כעמך) שהקב"ה וישראל מעידין זה על זה וכו' כמו שנאמר (ישעיה מג י) אתם עדי נאום ה'. וחז"ל אמרו שהראה הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין (ברכות ז א), וענין קשר זה הוא כדמסיק (שם) תפילין של מרי עלמא מה כתיב בהו וכו' ומסיק שם שכתוב בהם את ה' האמרת היום וה' האמירך היום אמר הקדוש ברוך הוא אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד גם אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם וכו'. זוהו ענין קשר של תפילין כי כשם שאנו קושרים כחותם על לב זרוע יחוד ה' יתברך כך הקדוש ברוך הוא משים אותנו כחותם על לבו וכחותם על זרועו לעשות אותנו גוי אחד בארץ, וזוהו הקשר שבינינו עם בוראינו יתברך ששנינו מעידין זה על זה ענין האחדות כדרך שבא לראות כך בא ליראות, וזה ענין נכון מצד פשוטו.

אור החיים: שמע ישראל ה' אלהינו וגו'. טעם כפל ה' ב' פעמים ולא הספיק לומר על זה הדרך ה' אלהינו אחד, נתכוון לב' הדרגות שיש לה', האחד שהוא אלהינו, והשני' שהוא אחד, והכוונה בזה כי אנו מקבלין אלהותו יתברך עלינו למה שממנו הגם שאילו היה במציאות שהיו אלהות הרבה אין אנו בוחרים אלא בשם זה הו"ה הוא אלהינו, ובה נכלל כמה פרטים, א' אהבת הטוב, אהבת המועיל, אהבת הערב, ועוד לו שהוא אחד ואין זולתו אלוה בעולם וטעם זה גם כן יספיק להתחייב להשתעבד לו ולמצותיו הגם שהיה במציאות שלא היו הטעמים שמצדם בחרנוהו לאלוה.

mprihaaretz@gmail.com

ניתן להורדה באתר דרשו

"מפרי הארץ" סימן - של"ב של"ג

בעניין: דיני טיפול בבהמה בשבת/פינוי אוצר.

א: בהמה חולה האם מותר לרפאותה ומדוע?

תשובה: מותר. כיון שאין אדם בהול כל כך שיבא לשחוק סממנים.

ב: האם ע"י מלאכה דאוריתא או דרבנן?

תשובה: אסור לעשות שום מלאכה אפילו מדרבנן.

ג: האם מותר לעשות מלאכה דאוריתא או דרבנן ע"י גוי, כשהבהמה בסכנה למות או אינה בסכנה למות?

תשובה: מותר, אם יש צער בעלי חיים.

ד: בהמה שיוולדת האם מותר למשוך הוולד מין הרחם ולסעוד את הוולד ביציאתו, ומ"ה בחשש שמה תמות?

תשובה: אסור. ואם יש חשש שתמות מסתפק הפרי מגדים וע"י גוי ודאי מותר.

ה: האם בחשש הפסד ממון התירו איסור דרבנן מחמת שהוא בהול שמא יעבור בדאוריתא, לדעת תוס' והרמב"ן לדעת המרדכי והשולחן ערוך? {בה"ל}

תשובה: לתוס' ולרמב"ן לא התירו, אבל למרדכי וכן פסק השו"ע שהתירו.

ו: בהמה המצטערת, האם מותר לומר לגוי לעשות מלאכה דאוריתא {סוף הבה"ל} ומדוע?

תשובה: מותר. משום שצער בעלי חיים דאוריתא.

ז: משפחה שיש לה מכירת בגדים בסלון הבית, האם מותר לפנות את הארגזים בשבת כשהתחילו לפנות קודם השבת, וכשלא התחילו?

תשובה: כשלא התחילו אסור, וכשהתחילו מותר.

ח: עובד נקיין הזיז את כל הספסלים בבית המדרש לצד אחד. האם מותר לב' בחורים לסדר את כל הספסלים במקומם או שצריך שכל אחד יחזיר קצת?

תשובה: אסור, אלא שצריך שכל אחד ואחד יזיזו קצת.

ט: בית הכנסת הזמין ארגזים רבים של חד פעמי ולא הספיקו להכניסם למחסן, האם מותר בשבת?

תשובה: מותר.

י: באופן שמותר לפנות ארגזי משקאות, האם מותר לחלק בקבוקים רבים להרבה ילדים כדי שיכניסו אותם?

תשובה: אסור משום אוושא מלתא.

רח' הר' קוק 1 ב"ב 0533107467

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבית הוועד" בהרב שאול לוי שליט"א

בגדר האיסור לשכוח דבר אזור מתלמוד

א. שינוי במסכת אבות {פרק ג משנה ח} – רבי דוסתאי בר רבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, שנאמר – **רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך**, יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסיר מליבו – ע"כ

ופירש שם הרע"ב – כל השוכח דבר אחד ממשנתו בשביל שלא חזר עליה מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו שמתוך שכחתו הוא בא להתיר את האיסור ונמצאת תקלה באה על ידו ושגגתו עולה זדון, אי נמי כאילו מתחייב בנפשו לפי שאותה משנה היתה משמרתו ועכשיו ששכחה אינה משמרתו ונראה שהנ"מ בין שני הפירושים היא בשוכח דבר ממשנתו שאינו מביא לתקלה כגון ששכח דבר אגדה שלמד, שלפירוש הראשון לכאורה כגון זה לא דיברה המשנה ואינו מתחייב בנפשו ואילו לפירוש השני אף כגון זה מתחייב בנפשו

ובפירושו של רבינו יונה {לאבות שם} פירש כדרכו הראשונה של הרע"ב, וכך כתב – והעונש הוא שלא נתן לבו במה שלמד כי השכחה מצויה תמיד בבני אדם והיה לו לחזור ההלכה הרבה פעמים ולחשוב בה כל היום וכל הלילה עד אשר לא תוכל לסור מליבו ולא עשה והרי הוא מתחייב בנפשו כי יבוא להורות על פי זכרוניתו ויאמר כך אמר לי רבי יאסור המותר ויתיר האיסור ונמצאת תקלה באה על ידו ונקרא פושע מפני ששגגת תלמוד עולה זדון

ב. והנה אף שבמשנה הנוסח הוא מתחייב בנפשו ופירש הרע"ב – **כאילו מתחייב בנפשו**, בדברי הגמ' במנחות {דף צט ע"ב} מבואר שיש בדבר איסור גמור, וכך איתא שם – ואמר ריש לקיש כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים, וכד' אבין אמר ר' אילעא דאמר רבי אבין אמר ר' אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, רבינא אמר השמר ופן שני לאוין ניהו, רב נחמן בר יצחק אמר בשלושה לאוין שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים, יכול אפילו מחמת אונסו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך במסירם מליבו הכתוב מדבר, רבי דוסתאי בר ינאי אמר יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר רק – ע"כ דברי הגמ' **והתוס'** {שם ד'ה יכול} העירו על דברי הגמ' יכול אפילו מחמת אונסו, שההוא אמינא והמסקנא המובאת בגמ' הם הם דברי המשנה באבות

והנה המעיין בדברי תוס' יבחין שלא העירו על עצם סוגית הגמ' שסוגיא זו כבר מופיעה בדברי המשנה אלא רק על המשך דברי הגמ' שבאה לסייג שלא זה אינו אמור אלא במי שמסיר את דברי התורה מליבו, ונראה פשוט שעצם סוגית הגמ' באמת לא זכרת בדברי המשנה וכמו שהתבאר בדברי הרע"ב שבמשנה רק נאמר שמעלה עליו כאילו מתחייב בנפשו, ואילו בדברי הגמ' התחדש שיש בזה איסור גמור {ואחר העיין מצאתי שכן כתב המהרש"א שם בחידושי אגדות, ובסמוך יתבאר אם איסור זה הוא איסור תורה ממש}

ג. והנה בפשט הפסוק מצינו לכאורה שנחלקו רש"י והרמב"ן, ולכאורה יש בזה נ"מ בגדר האיסור של שכחת התורה, דהנה רש"י על הפסוק הנ"ל {דברים פרק ד, ט} פירש – אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמיתתם תחשבו חכמים ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים – ע"ל, נראה שפירש פשט הפסוק בשכחת דברי תורה, **אמנם הרמב"ן** אחר שהעתיק לשונו של רש"י, כתב – ואינו נכון כלל אבל הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה הזהיר במ מאוד וכו' ואמר רק אני מזהירך מאוד להישמר ולשמור עצמך מאוד לזכור מאין באו אליך המצוות שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו שם עיניך הקולות והלפידים את כבודו ואת גדלו ודבריו אשר שמעת מתוך האש ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם – ע"ל בקיצור {ועיי'ש בדבריו הנפלאים מה שמאריך בגודל החיוב לזכור מעמד הר סיני}

מבואר שנחלקו רש"י והרמב"ן בפשוטו של מקרא, שלדעת רש"י פשט הפסוק עוסק באיסור שכחת התורה ואילו לדעת הרמב"ן פשט הפסוק עוסק באיסור שכחת מעמד הר סיני

ולכאורה יש בזה נ"מ, שלדעת רש"י האיסור לשכוח דבר מהתורה הוא איסור תורה כיון שבזה מדבר הפסוק ואילו לדעת הרמב"ן לכאורה פסוק זה הינו אסמכתא בעלמא לאיסור שכחת דבר מהתורה כיון שפשוטו של מקרא אינו עוסק כלל בשכחת התורה אלא בשכחת מעמד הר סיני, וא"כ לדעת הרמב"ן איסור שכחת התורה לכאורה הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא

ובאמת מצינו בדברי הראשונים שנחלקו לכאורה בדבר זה, שהרמב"ם בספר המצוות לא הזכיר לאו זה של שכחת התורה, משמע שדעתו דאיסור זה אינו מן התורה וקרא אסמכתא בעלמא, אמנם היראים {סימן שנט} והסמ"ג {לאוין יג} והסמ"ק {מצוה טו} הזכירו איסור זה ומשמע שלדעתם הוא איסור תורה **ולכאורה מחלוקתם תלויה** במחלוקת רש"י והרמב"ן במה עוסק פשוטו של מקרא וכפי שבארנו

אמנם עינין שו"ע הרב {הלכות תלמוד תורה פרק ג בקונטרס אחרון} שדעתו דאף לפי הרמב"ם שכחת התורה היא איסור מן התורה ומה שלא מנה הרמב"ם לאו זה במנין הלאוין הוא מפני שסובר הרמב"ם שלא זה הוא חלק ממצות עשה של תלמוד תורה שכבר כתב הרמב"ם {בהלכות ת"ת פרק א, י} – עד אימתי חייב לתלמוד עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שאינו עוסק בלימוד הוא שוכח, עיי"ש בדבריו מה שהאריך בביאור דעת הרמב"ם נמצא שלדעת השו"ע הרב לכ"ע יש איסור מן התורה לשכוח דברי תורה {במסירם מליבו}

ד. ומפשטות דברי הגמ' לכאורה משמע שאיסור זה נוהג גם כיום, אמנם דעת הגר"ח מוולוז'ין {כתר ראש אות סז} שבזמנינו שהותר לכתוב תורה שבע"פ לא נוהג איסור זה {ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה פרשת ואתחנן שכתב שעיקר השכחה היא בתורה שבע"פ שנקראת משנה וכמדוייק מדברי המשנה באבות השוכח דבר אחד ממשנתו}, אמנם דעת השו"ע הרב {בהלכות תלמוד תורה פרק ב} שאיסור זה נוהג אף בזמנינו {ז"ל – וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים מה ששכח, אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו קודם שיעיין כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח, ועוד שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים – ע"ל}

ובדברי הש"ל {שבועות אות מט} מבואר שעוברים על הלאו בכל יום **אמנם כפי המבואר** בדברי הגמ' אינו עובר אלא במסירם מליבו, אמנם בדברי רבותינו מבואר שאף היושב בטל ומבטל זמנו ובזמן זה היה יכול לחזור נחשב כמסירם מליבו {עיין תו"ט באבות שם}

ה. והנה בגמ' בהוריות {דף יג ע"ב} שנים – חמישה דברים משכחים את הלימוד, האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל חתול, והאוכל לב של בהמה, והרגיל בזיתים, והשותה מים של שוירי רחיצה, והרוחץ רגליו זו על גבי זו, ויש אומרים אף המניח כליו {מלבשו – רש"י} תחת מראשותיו – ע"כ

ויש לעיין האם מי שלא נזהר בדברים אלו עובר בלאו כיון שגורם להסיר תלמודו מליבו, ובאמת בשו"ת התעוררות תשובה {ח"ד סימן קל} כתב שמי שאינו נזהר בדברים המשכחים עובר בלאו, ובשו"ת שלמת חיים {להגרי"ח זוננפלד, סימן מא-מב} כתב שיש בזה לתא של לאו, וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי בשם החזו"א {סימן ב}, **וכן נקט בשו"ת דברי מליכאל** {ח"ד סימן א}, אמנם העירו שבספר חסידים לא משמע כן {עיין בדבריו סימן תתרח שכותב שאחד שאל אם מותר לאכול מלחמו שאכלו ממנו עכברים פן ישכח תלמודו וענה לו אינו חייב על שכחת התורה עד שסירם מליבו, מבואר שאכילת דברים המשכחים הלימוד אינם בכלל שמסיר תלמודו מליבו}, וכ"כ הגר"ח קניבסקי בספר זכרון שבספר שיח השדה {וכנראה הסברא בזה היא שדברים אלו הם ענינים סגוליים ואין נקרא מסירם מלבו אלא א"כ מסירם בדרכי הטבע כגון שמתבטל או שממלא ראשו ומחשבתו בהבלים}

והנה אף שחלק מהדברים הנזכרים בגמ' משכחים את הלימוד אינם מצויים, מ"מ חלקם מצוי מאוד כגון אכילת זיתים באופן תדיר {כלשון הגמ' הרגיל בזיתים} וכגון הנחת הלבדים תחת הכר {שפעמים שנוח לאדם שבגדיו היו תחת מראשותיו}, ויש להזהר בזה שמלבד עצם העיין שמשכח תלמודו יש בזה גם חשש איסור, שכפי שהתבאר דעת כמה פוסקים שמי שאינו נזהר בזה עובר על לאו של שכחת התורה.